

чого-небудь, описує їх і зберігає; 2) *колектор* – частина динамомашини, за допомогою якої змінний струм перетворюється в постійний.

2) Слова, які зазнали в нашій мові фонеморфологічних змін (у коренях, афіксах): наприклад, *-ість* (*аварійність, індуктивність, магнічність, селективність* та ін.); *-ння* (*генерування, гетеродинування, ізолювання, магнічення, реверсування* тощо). Це терміни грецького, латинського, англійського, німецького та французького походження.

З.М.Осипенко та Г.С.Онуфрієнко відзначають, що утворення з національним коренем і іншомовними за походженням афіксами зустрічаються значно рідше. “В науково-технічній термінології процес інтеграції (об’єднання) російських слів з інтернаціональними префіксами є активнішим, ніж поєднання російських основ з іншомовними суфіксами [1, С.25]”. Такі ж закономірності характерні й для української електротехнічної термінології.

Співвідношення національного та інтернаціонального в термінології, може вивчатися не лише на лексичному рівні, а й на словотворчому. Прикладами з електротехнічної термінології можуть бути такі терміни іншомовного походження, які внаслідок фонеморфологічних змін стали українськими: *компаундування* виникло на основі англійського іменника *compound* – суміш, з’єднання. Внаслідок приєднання до англійського іменника структурного елемента *-ування* з’явився український термін *компаундування*. Це ж можна сказати й про терміни *ізоелектрика* (українське слово з грецьким коренем), *ізоляція* (українське слово з французьким коренем) та ряд інших прикладів.

Запозичені терміноелементи в сучасних терміносистемах відзначаються не просто продуктивністю, а й частотністю.

Широке використання іншомовних елементів при терміноутворенні приводить до виникнення так званих гібридних утворень. Це терміни, що одночасно складаються з українських та інтернаціональних морфем, наприклад: *надгенератор, надгетеродин, наднапруга, наднапруження, протиструм* тощо.

Гібридні утворення свідчать про творчий процес термінології та відбивають ступінь засвоєння мовою тієї чи іншої морфеми. Наявність у термінології слів-гібридів є свідченням повного “прийняття” запозиченої морфеми мовою.

Отже, наявність іншомовних термінів у нашій мові не можна розглядати як негативне явище оскільки вони сприяють міжнародним контактам на науковому та технічному рівнях. Штучна заміна їх неточними відповідниками української мови спотворює понятійний пласт, розвиває термінологічну полісемію та омонімію.

1. Осипенко З.М., Онуфрієнко Г.С. Типологія взаємовідношень між морфемами російського та іншомовного походження в науково-технічних термінах // *Мовознавство*. – 1987. - № 5. – С. 23-27.

НОМЕНКЛАТУРА ЛАТИНСЬКО-РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ ДЕКОРАТИВНИХ ФОРМ ТУЇ ЗАХІДНОЇ, ЩО КУЛЬТИВУЮТЬСЯ В ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕННЯХ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

© Річард Кармазін, 2000

Ботанічний сад УкрДЛТУ, Львів

Туя західна (*Thuja occidentalis* L.), канадський переселенець, культивується в зарубіжній Європі з ХУІ ст., на Заході України з ХІХ ст., де в озелененні набула

найбільшого поширення серед хвойних екзотів.

Згідно наших досліджень, проведених в післявоєнний період [1-3], в садово-парковому будівництві та в озелененні населених місць семи областей заходу України культивується біля 40 декоративних форм туї західної. Повний їх список та латинсько-російсько-українська номенклатура ботанічних назв наведена в таблиці.

Латинські назви, які є міжнародними, наведено згідно міжнародних ботанічних кодексів [4,5] та реєстрів [6]. Цими документами регулюється також їх правопис. Трактуються вони як культурні варіації ("cultivar", скор. "cv."), що рівнозначно широковживаному термінові в нашій літературі "форма". У правописі всі латинські назви форм (культиварів) пишуться з великої літери (теж і кожне слово 2-3-словної) і заключаються в одинарні лапки або з позначкою cv. (*Thuja occidentalis*. 'Globosa Nana' або *Thuja occidentalis* cv. *Globosa Nana*).

Номенклатура російськомовних ботанічних назв декоративних форм ґрунтовно опрацьована визначним російським вченим-дендрологом професором О.І.Колесніковим [7,8]. Автор навів переклади 41 назви форми туї західної (в зарубіжній Європі культивується понад 160). За винятком деяких російськомовних [9-11 та ін.] та одного в Україні [12], більшість видань наводять опис форм без перекладу її латинської назви.

Опрацьовуючи ще в 60-х рр. українські назви декоративно-формового складу інтродукованих хвойних порід, що культивуються на заході України, у зв'язку з відсутністю їх перекладів на той час в російсько-українському ботанічному словнику [13] ми навели наш український переклад [1]. У цьому нам істотну допомогу надав Інститут ботаніки Академії наук УРСР (нині покійний, доктор біологічних наук А.І.Барбарич, один з авторів російсько-українського ботанічного словника [13]). При цьому він скерував нас на те, що відправною основою є точний переклад з латинської мови, далі слід брати до уваги російськомовні переклади відомих видань. Зауважимо, що найґрунтовніше багатомне російське видання "Деревья и кустарники СССР".. Т.І-УІ (М.-Л.: Изд. АН СССР, 1949-1962) обмежилось лише латинськими назвами.

В таблиці нами наведено переклади 37 назв декоративних форм туї західної російською та українською мовами з урахуванням новітніх словникових та фахових видань [11-18 і ін.]. Форми розміщені за нашою морфолого-біологічною класифікацією [1].

Під час напрацювання російського і українського перекладів назв форм туї західної нами зроблені такі доповнення і уточнення:

- російські і українські назви форм з іменними епітетами повинні писатися з великої літери (в табл. №№ 2-4, 7, 13-15, 17, 20-22, 33 та 37);
- за розбіжностей у російськомовних перекладах обрано назву, яка краще відповідає латинській назві (у табл. №№ 1, 5, 25, 29 та 36) або історично ширше вживана (в табл. № 8);
- виправлено в російському перекладі слово Боти на Бота;
- обрано нову російську назву форми як автентичний переклад латинської (в табл. № 19- отвороченная);
- двом декоративним формам туї західної, які не наводяться в російськомовних виданнях, дано нами російський і український переклади (з табл. №№ 15 та 26).

**Номенклатура латинсько-російсько-українських ботанічних назв
декоративних форм туї західної, що культивуються на Заході України**

№	Ботанічна назва виду		
	латинська [6]	російська	українська
	<i>Thuja occidentalis</i> L.	туя западная [7-12, 1]	туя західна [13, 1]
Назва декоративної форми (культивара)			
	латинська [6]	російська	Українська
1	2	3	4
А. Юнацькі форми (хвоя голчаста, до 8 мм)			
1.	Ericoides	вересковая [10], вересковидная [7,8,11,1]	вересова [13]
Б. Перехідні форми (хвоя різна)			
а) хвоя на рослині і голчаста і луската			
2.	Ellwangeriana	Эльвангера [7-12, 1]	Ельвангера [1,17]
3.	Ellwangeriana Aurea	Эльвангера золотистая [7-12, 1]	Ельвангера золотиста [1,17]
4.	Ohlendorffii	Олендорфа [7,11,17,1]	Олендорфа [1,17]
б) хвоя на рослині шипоподібна, до 3-5 мм			
5.	Filiformis	нитчатая [7,11], нитевидная [9,12,14,1]	нитчаста [13,15]
В. Форми з хвосою дорослої рослини (луската, до 2-3 мм)			
1. Ростові форми (з зеленою хвосою)			
а) високорослі (10-15 м висоти)			
6.	Columna	колонновидная [7, 11, 12, 1]	колоновидна [1, 15]
7.	Douglasii Pyramidalis	Дугласа пирамидальная [7, 8, 11, 17, 1]	Дугласа пірамідальна [1, 13-17]
8.	Fastigiata	пирамидальная [7,11, 1], равновершинная [12]	пірамідальна [1, 13-16]
9.	Filicoides	папоротниковидная [8, 1]	папоротевида [15]
10.	Plicata	складчатая [11, 13, 14, 16, 1]	складчаста [1, 13, 14, 16]
11.	Pyramidalis	широкопирамидальная [9, 1]	широкопірамідальна [1]
12.	Spiralis	спиральная [10, 11, 12, 14, 1]	спіральна [1, 14]
б) середньорослі (3-6 м)			
13.	Bodmeri	Бодмера [9, 11, 12, 1]	Бодмера [1]
14.	Boothii	Боти [11], Бота [17, 1]	Бота [1, 17]
15.	Buchananii	Буханана [17, 1]	Буханана [1, 17]
16.	Cristata	гребенчатая [9]	гребінчаста [1, 13]
17.	Hoveyi	Говея [7, 11, 1]	Говея [1]
18.	Pendula	плакучая [7, 8, 13, 1]	плакуча [1, 13, 15]
19.	Recurvata	скрученная [8], обратнзагнутая [9], отвороченная [14, 1]	відвернута [1, 14, 15]
20.	Rosenthalii	Розентала [7, 8, 11, 17, 1]	Розентала [1, 17]
21.	Wagneri	Вагнера [8-11, 17, 1]	Вагнера [1, 17]
22.	Wareana	Вареана [8, 10, 11, 1]	Вареана [1]
в) низькорослі (1-2 м) та карликові (до 0,8 м)			
23.	Compacta	компактная [7, 8, 11, 1]	компактна [1, 15]
24.	Globosa	шаровидная [7-13, 1]	куляста [1, 13]
25.	Umbraculifera	Зонтичная [7, 8, 10-12, 1], подушкообразная [9]	зонтична [13, 15]
26.	Globosa Nana	шаровидная карликовая [13, 1]	куляста карликова [1, 13]
27.	Recurva Nana	искривленная карликовая [10, 14]	відвернута карликова [1, 13, 14, 15]

2. Колірно-ростові форми (з різнобарвною хвоєю)			
а) високорослі (7-10 м)			
1	2	3	4
28.	Alba (Albospicata)	білоконечная [7, 1], білокончикова [9, 11]	білокінчикова [13, 15]
29.	Aureospicata	золотистоконачная [7, 1], золотистоконачкова [9-11]	золотистокінчикова [13, 15]
30.	Aureovariegata	золотисто-пестрая [7, 9, 11, 12, 1]	строкато-золотиста [1, 13]
31.	Lutea	жовта [8-13, 1]	жовта [1, 13]
32.	Variegata	біло-пестрая [7, 10]	строкато-біла [13, 16]
33.	Vervaeana	Вєрвена [8, 9, 11, 12, 1]	Вєрвена [1]
б) середньорослі (3-5 м)			
34.	Aurea	золотистая [7, 8, 10]	золотиста [1, 13, 14]
35.	Elegantissima	елєгантная [11], изящная [9, 10]	елєгантна [1, 15]
36.	Lutescens	жовтовата [7, 8, 12, 1], жовтеюша [11]	жовтувата [1, 13-16]
37.	Riversii	Ривєрса [7-9, 17, 1]	Ривєрса [1, 17]

1. Кармазін Р.В. *Інтродукція голонасінних дерев та чагарників в західних областях Української РСР.* – Дис...канд.біол.наук: 03.094 / ЛДУ-Львів, 1970. – 521с. 2. Кармазін Р.В. *Інтродукція туй західної на Волино-Поділля // Інтродук. та аклімат. рослин на Волино-Поділля (М-ли Всеукр. Наук. Конференції).* – Тернопіль: 1999. – с.51-54. 3. Кармазін Р.В. *Декоративні форми туй в озелененні населених пунктів Українських Карпат // Науковий вісник.* – Вип.9.9. – Львів: УкрДЛТУ, 1999. – с.163-166. 4. *Internationaler Code der Botanischen Nomenklatur // Englera 15.* – Berlin, 1995. – S.1-150. 5. *Internationale Code of Nomenclature for Cultivated Plants.* – Utrecht, 1980. – 32p. 6. *The International Conifer Register.* – London, 1985. – p.74-78. 7. Колесников А.И. *Декоративные формы древесных пород.* – М.: Изд. МКС РСФСР, 1958. – 272с. 8. Колесников А.И. *Декоративная дендрология.* – М.: Изд. Лесн. пром-сть, 1974. – 704с. 9. Вехов Н.К., Вехов В.Н. *Хвойные породы Лесостепной станции.* – М.: Изд. МКС РСФСР, 1962. – 149с. 10. Пука Т.Ф. *Древесные кустарниковые формы для зеленых насаждений.* – Рига: Изд. АН Латв. ССР, 1963. – 103с. 11. Шкутко Н.Ф. *Хвойные Белоруссии.* – Минск: Наука и техника, 1991. – 264с. 12. *Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР/за ред. Е.Н.Кондратюка.* – К.: Наук.думка, 1985. – 200 с. 13. *Російсько-український словник ботанічної термінології і номенклатури / Д.Я. Афанасьєв, А.І.Барбарич та інш.* – К.: Вид. АН Укр.РСР, 1962. – 240с. 14. *Ботанический словарь (русско-английско-немецко-французско-латинский).* Изд. второе / под ред. Ф.Х.Бахтеєва. – М.: Гл. ред. Иностран. Науч.-техн. Словарей Физматгиза, 1962. – 336с. 15. *Російсько-український словник. Т. I-III.* – К.: Наук.думка, 1969. – Т.I – 700с, Т.II – 756с., Т.III – 727с. 16. *Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. Изд. 3-е.* – М.: Русский язык, 1986. – 846с. 17. Schubert R., Wagner G. *Pflanzennamen und botanische Fachwörter. 7 Auflage.* – Leipzig: Neiman Verlag, 1979. – 466S. 18. *Словарь ботанических терминов / под ред. д.б.н. И.А. Дудки.* – К.: Наук.думка, 1984. – 308с.

ПРО РОСІЯНИЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ГЕОЛОГІЧНІЙ НАУКОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

© Ростислав Вовченко, Л. Бохорська, Олександр Полубічко, 2000

Львівський національний університет

Так сталося, що внаслідок сумних історичних обставин і, перш за все, бездержавності, природничі науки, бурхливий розвиток яких розпочався наприкінці XVIII сторіччя, залишилися на Україні без добре опрацьованої наукової термінології. Це особливо актуально для знань системи геологічних наук, де близько 80% термінів є запозиченими мають грецьке, латинське, німецьке та російське походження. Проте в усній і письмовій мові нашого народу багато з цих термінів мають власні відповідники.